

~~přísně tajné~~

výtisk č.: 35

počet listů: 20

archiv
bezpečnosti
složek

5

II. správa MV - analytický odbor

informační

O B S A H

I. METODY NEPŘÍTELE

1. Organizace, síly a prostředky americké vojenské rozvědky v NSR pracující proti ČSSR str. 1 - 4
2. Odposlech a prověrka korespondence v NSR legalisovány str. 5 - 14

II. K INFORMACI

1. Neutrony ve službách Scotland Yardu str. 15 - 17
2. O smyslu trestu smrti jako trestu absolutním str. 18 - 30
3. Aktivizace politiky USA vůči ČSSR str. 31 - 37

I. METODY NEPŘÍTELE

Organizace, síly a prostředky americké vojenské rozvědky v NSR pracující proti ČSSR

Vedle hlavní americké rozvědné služby CIA /Central Intelligence Agency/ působí na území NSR řada dalších amerických špionážních center, které pracují proti zemím socialistického tábora. Jedním z nich je i rozvědná služba americké armády.

Bezprostřední řízení rozvědné činnosti americké armády na území Německé spolkové republiky zaměřené proti zemím socialistického tábora provádí tzv. 513. INTELLIGENCE GROUP (INTC), jejíž centrála je umístěna v Camp King - Oberursel. V celé 513. INTC skupině pracuje asi 1.650 lidí, na samotné centrále je na 600 orgánů.

Součástí centrály americké rozvědné vojenské služby v Camp Kingu jsou některé speciální součásti, z nichž nejdůležitější jsou:

1. Operační a výzkumné oddělení /Operations and Research Detachment - OaRD/. Zajišťuje prostřednictvím 16 podřízených služeben v důležitých městech NSR /v rozporu se západoněmeckými zákony/ prověrky korespondence a telefonické odposlechy na území NSR. Tyto úkony jsou prováděny nejen pro potřebu 513. INTC skupiny, ale i pro rozvědky dalších západních zemí včetně západoněmecké zpravodajské služby BND. Ve službách operačního a výzkumného oddělení /OaRD/ pracuje v NSR 21 Američanů a 240 Němců.

Hlavním cenzurním střediskem pro korespondenci z ČSSR je služebna OaRD v Norimberku. Zvláštní

M E T O D Y N E P Ř Í T Ě L E

pozornost je věnována korespondenci západoněmeckých občanů s čs. vojenskou misí v západním Berlíně. Je známo, že přibližně 90 % typů pro budoucí agenturu americké vojenské rozvědky je získáváno vytěžováním kontrolované korespondence a tajnými telefonickými odposlechy.

2. Zvláštní vyšetřovací odbor pro uprchlíky /Inter-service Refugee Coordinations Detachment/ provádí vyšetřování a vytěžování těch uprchlíků ze socialistických zemí, kteří mají hluboké znalosti o rozvědkách, vědě a ekonomice těchto zemí. S tímto orgánem spolupracují i zástupci západoněmecké kontrarozvědné služby Bundesamt für Verfassungsschutz /BfV/.
3. Ústřední archiv americké vojenské rozvědky v Evropě /Central Records Facility in Europe - CRF/ je umístěn ve Stuttgartu a jsou v něm uloženy rozvědné poznatky ukořistěné západními spojeneckými armádami v Německu během II. světové války, doplněné novými materiály americké rozvědky a dalších rozvědek spřátelených zemí. Archivní materiály jsou k dispozici i rozvědkám zemí NATO včetně NSR.
4. Oddělení dokumentace /Documents Centre/ ve Frankfurtu vyhotovuje a opatřuje krycí doklady a dokumenty pro potřebu orgánů 513. INTC skupiny.

Centrále americké vojenské rozvědky v Camp Kingu jsou podřízeny tyto součásti na území NSR: stanice Frankfurt /která má 4 podřízené úřadovny v Aschaffenburgu, Düsseldorfu, Kaiserslauternu a Würzburgu/, stanice západní Berlín, Bremenhaven, Stuttgart a Mnichov.

M E T O D Y N E P Ř Í T E L E

Proti ČSSR nejaktivněji pracují součásti ve Frankfurtu, Bremenhavenu, zvláště v Mnichově a v její pobočce v Norimberku. Akce americké vojenské rozvědky proti ČSSR jsou zpravidla vedeny přes Rakousko, a to v součinnosti s vídeňskou rezidenturou CIA. Hlavní důraz se klade na informace o čs. ozbrojených silách; poznatky o politických a ekonomických problémech jsou považovány za "meziprodukt".

Americká vojenská rozvědka v NSR používá při své činnosti všech známých agenturních prostředků, technických úkonů, její složky jsou neustále vybavovány moderní technikou. Za zmínku stojí časté používání vyšetřování na lžidetektoru, a to jak pro svěřování spolehlivosti používané agentury pro výslechy uprchlíků, tak i pro prověrky vlastních pracovníků.

Vedle 513. INTC skupiny v NSR působí ještě zpravodajská služba amerického vojenského letectva /Office of Special Investigations - OSI/, která má své úřadovny na letištích i v některých městech, jako např. v Mnichově, Norimberku a rovněž v uprchlickém táboře Marienfelde v západním Berlíně.

V přístavních městech NSR jsou umístěny úřadovny zpravodajské služby amerického válečného námořnictva /Office of Navigation Investigations - ONI/.

Spolupráce americké vojenské rozvědky s centrálou CIA, jejíž úřadovny jsou umístěny po celém území NSR, je přes mocenský boj, který mezi jednotlivými složkami americké rozvědky existuje, velmi těsná, důsledně se však dodržuje stanovená dělba práce. Součásti americké vojenské rozvědky v některých případech využívají speciálního ústavu CIA - Special Publication Detachment /SPD/, který je umístěn v ka-

M E T O D Y N E P Ť Í T E L E

sárnách Attenburg ve Frankfurtu. Tento ústav mj. vybavuje agenturu vysílanou do zemí socialistického tábora tajnopisnými pomůckami, falešnými dokumenty, kontejnery a oděvy tuzemské výroby.

(Z materiálu anal.odb. II. S.HS-StB)

archiv
bezpečnostních
složek

Odposlech a prověrka korespondence v NSR legalisovány

V červnu 1968 vyšel v západoněmeckém časopise "SPIEGEL" článek s názvem "Zákon o odposlechu". Článek jenž nijak neoplývá sympatiemi k západním spojencům v NSR, ukazuje na činnost, formy a metody spojeneckých kontrolorů při odposlouchávání telefonních rozhovorů, zachycování a kontrolování korespondence podezřelých osob, spolupráci západoněmecké zpravodajské služby se spojenci, přípravu a důsledky přijatého zákona. Potvrzuje, že přijatým zákonem, patřícím do oblasti nouzového zákonodárství, který prakticky nahrazuje "spojenecká práva", bere spolkový sněm, respektivě západoněmecká zpravodajská služba, tuto činnost na sebe.

Překlad článku zní:

Téměř čtvrt století sloužila německá pošta cizím mocnostem. V zadních místnostech západoněmeckých poštovních úřadů byli stálými hosty cizinci, kteří přátelsky zdravili, napojovali se na telefonní vedení, balili celé svazky dopisů a občas zanechali whisky a cigarety.

To se dělo tajně, ovšem pošta věděla, co činí. Respektovala spojenecké právo: Cizinci proděravěli poštovní a telefonní tajemství, které je zakotveno v základním zákoně, s cílem obstarat si zprávy a informace.

Nyní, 23 let po kapitulaci, mají se spojenečtí čtenáři a posluchači vzdát svých poštovních funkcí a uvolnit tak místo německým čmuchalům. Ve čtvrtek minulého týdne (30.5.68) usnesl se spolkový sněm na

doplnění bonnské suverenity, v budoucnu vyzvídat tajemství ve vlastní režii.

Zákon patří do oblasti nouzového zákonodárství. Ovšem zda nouzový stav je nebo ne: Příště se smí odposlouchávat - je to legalizováno několika nejspornějšími a nejpochybnějšími ustanoveními německých poválečných dějin.

Odposlechový zákon nahrazuje příslušná spojecká práva, která si vynutili vítězové v roce 1945 ke kontrole poražených a k vlastnímu užitku a později po zřízení NSR si tato práva nadále smluvně ponechali.

Jako oficiální zdůvodnění pro kontrolu korespondence a odposlechu telefonů uváděli spojenci vždy starost o svou bezpečnost. Skutečně tímto získali okupanti také zajímavé informace o německém hospodářství a německé vědě.

Nejdříve se spojenečtí kontroloři zařídili sami v německých poštovních a telegrafních úřadech. Za zavřenými dveřmi zapojovali se do telefonních rozhovorů bez německého přičinění, zajímavé pasáže stenograficky zachycovali, nebo otevírali dopisy podezřelých osob. Tak byl do roku 1965 veškerý korespondenční styk se zeměmi východního bloku paušálně kontrolován.

Pomalu se podařilo poště nezvané podnájemníky z úředních budov vystrnadit. Pracovníci spojeneckých tajných služeb se nastěhovali pak do vlastních budov, dbali však na to, aby vzdálenost od vlastního odposlechového stanoviště k poštovnímu úřadu nebyla příliš velká a oni nemuseli platit vysoké nájemné za spojení mezi telefonním úřadem a stanovištěm telefonní kontroly.

Došlo k zdokonalení techniky. Místo odposlechového přístroje se stenografickým blokem a tužkou byly napojeny na spojovací kabely magnetofonové přístroje se zvukovou závěrou, která vylučovala cizí hluk a stabilisátorem energie, který vyrovnával hlasitost. K dálkopisné kontrole stačilo zapojit paralelně další přístroj.

Při poštovní cenzúře si počínali otevírači dopisů bohužel jako staří Římané; byli odkázáni na parní lázeň. Obálky byly otvírány nad vodní párou a po nahlédnutí do písemností opět zalepeny a přežehleny. Jeden expert epolkového min. vnitra a této hudlářské praxi se vyjádřil: "Odborníci okamžitě poznají, zda dopis byl otevřen".

Mezi Němci a spojenci se odehrávalo něco podobného jako úřední pomoc. Při každém vrchním poštovním ředitelství byl určen jako spojovací úředník k odposlechářům vyšší úředník, který byl většinou zároveň pověřencem pro ochranu tajemství v úřadě. Jemu odevzdávali spojenci svá kontrolní přání.

Ke krytí svých úmyslů a dále aby byla vyloučena možnost varování podezřelého, podávali hromadné objednávky. Tak kupř. žádali o propojení 10 za sebou následujících telefonních čísel jedné místní sítě, ze které si pak vybrali pouze ten potřebný přípoj. Tak žádali o vydání všech poštovních zásilek od 10 vedle sebe bydlících adresátů a otvírali pak pouze korespondenci skutečně pozorované osoby. Německý spojovací úředník informoval svého presidenta a příslušného vedoucího oddělení. Pak dával příkazy k napojení na telefony příslušnému spojovacímu úřadu a třídící pokyn příslušnému poštovnímu úřadu podezřelého. Tak dostal určený úředník příkaz od přednosty

úřadu, aby osobně a pokud možno nenápadně vyjmul požadovanou korespondenci z příchodového rozdělení a předal tuto spojeneckému kurýrovi.

V kanceláři západních zpravodajských služeb seděli za rozváděcími zařízeními a magnetofonovými přístroji, jakož i za čtecími lampami němečtí pomocníci a emigranti z východních států, kteří se dali k dispozici jako tlumočníci Američanům, Angličanům a Francouzům.

Poštáči tlačili neustále na dalekosáhlou úpravu. Dosáhli toho, že vydané dopisy byly zpravidla již po několika hodinách vráceny a vydány nejvýše o jednu dodávku později. Tak pomáhala pošta zachovat dojem, že zákonem zaručené listovní tajemství skutečně existuje.

Zkušené špióny se asi sotva podařilo odhalit takovouto kontrolou. Rutiněři ve svém oboru měli ve zvyku zasílat sami sobě speciálně upravené (zajištěné) dopisy a po obdržení těchto zjišťovali, zda nepřátelské kontrarozvědka je otevírala.

Také po vzniku NSR byli spojenci nadále na dráť. Tak článek 5, odst. 2 německé smlouvy ze dne 23.10.1954 určoval, že dosud existují práva tří západních mocností ve vztahu k ochraně a bezpečnosti umístěných jednotek ve Spolkové republice budou dočasně těmto mocnostem zachována.

Další zálohu si zajistily bývalé okupační mocnosti ve smlouvě o umístění vojenských jednotek z 23.10.1954, která zavazovala Němce podle článku 4 k úzké zpravodajské spolupráci se spojenci. Tento závazek byl 3.8.1959 upřesněn takto: Spolupráce se vztahuje obzvláště na podporu a zachování bezpeč-

nosti jakož i ochrany majetku NSR, zasilatelských států a vojens. jednotek, jmenovitě na shromažďování, výměnu a ochranu všech zpráv, které pro tyto účely mají význam.

V této klausuli viděly mezi tím zřízené německé zpravodajské služby - BfV, šéf Hubert SCHRÜBBERS; BND, šéf Gerhard WESSEL a MAD, šéf Armin ECK - šanci k spoluodposlechu, ačkoliv podle základního zákona to nesměly provádět. Článek 10 ústavy stanoví: "Listovní tajemství, jakož i poštovní a telefonní jsou neporušitelná. A omezení mohou být nařízena pouze na základě zákona". Takový zákon až do minulého týdne ale neexistoval.

Německé zpravodajské služby pracovaly více méně se zpravodajskými složkami okupačních mocností trochu mimo legalitu, zcela v mezích kolegiality. Spojenci přenechávali Němcům magnetofonové pásy a fotokopie, za což jim BND, BfV a MAD zasílaly své vlastní zpravodajské poznatky. Tato činnost fungovala tak dobře, že vláda nebyla nucena předkládat nepopulární zákon o kontrole korespondence a odposlechu, což vyžaduje základní zákon.

V roce 1958 na dotaz FDP "Co je se zákonem", odpověděl tehdejší min. vnitra Gerhard SCHRÖDER, že návrh se připravuje. Když v listopadu 1962 po aféře se "Spieglem" dorážela vystrašená SDP, hlásil SCHRÖDERŮV nástupce Hermann HÖCHERL opět, že přípravné práce na návrhu pokračují.

Teprve když ochránci ústavy Wolfgang BETHKE a Werner PÄTSCH v roce 1963 odhalili v jakém rozsahu pronikly německé zpravodajské služby prostřednictvím spojeneckého odposlechového zařízení do německé intimní oblasti, parlament se zaktivizoval.

Ministr HÖCHERL, který nechtěl své ochránce ústavy nechat pobíhat se základním zákonem pod paží, byl málem svržen a konečně donucen předložit spolkovému kabinetu návrh zákona k omezení poštovního a telefonního tajemství.

Tento návrh chtěl přenést odpovědnost za odposlechy a kontrolu korespondence z Bonnu na Karlsruhe, z politiků na soudce Spolkového soudního dvora. Senátní presidenti Spolkového soudního dvora - tak HÖCHERLův plán - měli povolit každou žádost německých zpravodajců o odposlech a kontrolu a tímto celý šmouchací systém právně krýt.

Tímto trikem chtěl HÖCHERL patrně zahalit dva články základního zákona a sice právo na oprávněný odposlech (článek 103) a právní záruky (článek 19). Kdyby spolkoví soudci nařídili odposlech, pak by se to rovnalo soudnímu rozhodnutí v poslední instanci a delikventovi by právní cesta byla uzavřena, tak spekuloval Bavorák (myšleno HÖCHERL, pozn. překladatele).

Ovšem soudci v červených talárech se vzepřeli. Tehdejší šéf - president Spolkového soudního dvora Bruno HEUSINGER k tomuto řekl: "Tento úkol justici nepřísluší." Soudci byli toho názoru, že takový hluboký zásah do intimní sféry (senátní president Eberhard ROTBERG) by spíše měla zodpovědět politická osobnost, snad pověřenec pro ochranu státu podle příkladu branného pověřence.

Opuštěn nejvyššími soudci Německa HÖCHERL svůj plán zabálil. Teprve velká koalice zkonstruovala návrh zákona a protlačila ho mamutí většinou ve středu a čtvrtek minulý týden parlamentem.

M E T O D Y N E P Ŕ Í T E L E

Zákon předpokládá v hrubých rysech toto:

- 1/ Spolkový úřad pro ochranu ústavy a Zemské úřady na ochranu ústavy, END a MAD jsou oprávněny otevírat a nahlížet do zásilek, které podléhají listovnímu, poštovnímu nebo telefonnímu tajemství, jakož i číst telegramy, odposlouchávat telefony a zachycovat je na magnetofonové pásky.
- 2/ Německá spolková pošta je povinna těmto institucím poskytnout úřední pomoc.
- 3/ Odposlech a kontrola nejsou přípustné, neexistuje-li konkrétní podezření, nýbrž pouze tehdy, jsou-li k dispozici skutečné důkazy pro podezření, že jsou připravovány, mají být nebo byly spáchány trestné činy protistátní, velezradné a zemězradné.
- 4/ Odposlech a kontrola korespondence jsou zpravodajským službám již dovoleny k shromažďování zpráv o činech, jejichž znalost je nezbytná k včasnému rozpoznání nebezpečí ozbrojeného útoku na NSR.

BND sice neprosadila svá paušální přání kontrolovat určité úseky poštovní a telegrafní dopravy - kupř. celý domovní blok, městskou čtvrť, nebo celou skupinu osob. Přesto by velká koalice nechtěla odříct jakékoliv výzvědné prostředky zpravodajské službě gen. Gehlena, od 1.5. pod vedením gener.por. Gerharda WESSELA, ačkoliv BND přísluší pouze zpravodajská činnost v zahraničí, tudíž mimo výsostné území NSR.

Členové BND se mohou tedy nyní také na základě žádosti zapojovat do poštovních a dálkových spojů na území NSR, kupř. do zahraničních rozhovorů s výhodným blokem.

Dokonce zcela nepodezřelí občané a návštěvníci NSR musí si nechat líbit, že jejich dopisy jsou čteny a rozhovory odposlouchávány. Podle § 2 nového zákona o odposlechu, může totiž kontrola být zaměřena také proti osobám, o kterých na základě určitých faktů lze usuzovat, že pro podezřelého nebo od něho přebírají určité poznatky nebo tyto poznatky předávají dále, případně je podezřelý používá jako svoje spojení.

Každá čmouchací akce musí být povolena spolkovým ministerstvem - pravděpodobně min. vnitra - nebo u zemských úřadů pro ochranu ústavy příslušným nejvyšším zemským činitelem. Ministr tajné služby nemusí se ze svých "omezovacích opatření" zodpovídat parlamentu, nýbrž trojčlenné komisi. Kdo však bude členem této komise, nebylo dosud stanoveno. Jisté je jenom to, že členové komise budou vybráni z pětičlenného gremia spolkových poslanců, které "určí" parlament.

Ať již bude ustanoven kdokoliv ke kontrole tajných státních orgánů, jedno je jisté, že vláda musí být před ustanovením tříčlenné komise z pěti poslanců vyslyšena. Vláda tak ovlivňuje již výběr svých kontrolorů.

Při takovéto teoreticko-právní rafinovanosti tvůrců zákona, nenechají si zvýhodnění pracovníci tajné služby nic uniknout pro svou praktickou činnost. Již dávno před přijetím zákona zkoumali zástupci německých zpravodajských služeb svoje budoucí pracovní metody a vypracovali plány pro další použití spojeneckých odposlechových studií a kopirovacích místností.

Pokusy "sběratelů informací" instalovat tyto kanceláře z úsporných důvodů opět v poštovních budo-

M E T O D Y N E P Ř Í T E L E

vách, pracovníci Dollingerovy modré gardy v zárodku potlačili. Poštáci chtějí takovéto kolegy - úředníky mít hodně daleko od sebe.

Pouze na území býv. americké okupační zóny mohou bonnští odposlouchávači převzít poměrně ucelený kontrolní aparát včetně vyškolených německých pomocníků a zahraničních pracovníků znalých cizích jazyků. Angličané a Francouzi se vzdali rozsáhlých odposlechů již v posledních letech.

Francouzi nemohou Němcům nabídnout ani jedinou pomocnou sílu, Angličané pouze asi 5. Američané, jejichž odposlouchávací přístroje nepřetržitě běží, nabízejí naproti tomu téměř 500 vyhodnocovatelů k převzetí. Jeden německý kontrarozvědčík prohlásil zástupci "Spieglu", že Američané toho nestydatě zneužívali.

Obzvláště horlivě se zapojovali odposlouchávači CIA do rozhovorů svých německých kolegů od BND, BfV a MAD. Podle německých pozorování nasazovali američtí spojenci svůj aparát v poslední době převážně také ke kontrole hospodářských vztahů Západ - Východ a k odhalení případného obcházení embarga Němci. Angličané naproti tomu - podle německých zkušeností - se zajímali dosti jednostranně o hospodářské otázky.

Ale také po převzetí kontrolního aparátu Němci, budou mít spojenci z kontroly výhodu; samozřejmě pouze při existenci zákonem stanovené skutkové podstaty: "Při podezření z trestného činu proti bezpečnosti vojen. jednotek států NATO, které jsou umístěny na území NSR". Pak musí němečtí odposlecháři a lektoři poskytnout spojencům úřední pomoc.

Není jisté, zda spolkový čmuchací systém lze vůbec uplatnit podle představ jeho tvůrců. Státoprávní odborníci považují totiž zákon o odposlechu za protiústavní. Poukazují na článek 79, odst. 3 zákl. zákona, podle kterého nesmí být dotčena podstata ústavy. K této podstatě ústavního pořádku, ale patří též státoprávní princip. A podstatným znakem této právní státnosti je právní jistota, jak konstatoval již několikrát spolkový ústavní soud.

Komentátoři základních práv jsou toho názoru, že záruka pořádku práva je nedělitelnou součástí takovéto právní jistoty (článek 19, odst. 4 - je-li někdo poškozen ve svých právech státní mocí, pak má k dispozici pořádek práva).

Již v roce 1960 rozhodl Spolkový ústavní soud, že ústavní článek o pořádku práva "svévolnost výkonné moci v poměru k občanovi" odstraňuje a žádný exekutivní akt, který postihuje práva občana nemůže být vyjmut z kompetence soudní kontroly.

Právě takové kontrole chtějí zastánci nouzových zákonů odposlechovým zákonem zabránit. Budou-li dopisy otevírány a odposlouchávány telefonní rozhovory, pak postižený nemá právo tento zásah do jeho soukromé sféry nechat soudně prověřit.

Takováto praxe se jeví jako nepřípustný útok proti základům ústavy, který není zmenšen ani tím, že postižený si může stěžovat trojčlenné komisi. Toto trio totiž není žádným orgánem se soudní pravomocí a také jeho rozhodnutí nejsou žádnými právními prostředky napadnutelná.

II. K INFORMACI

Neutrony ve službách Scotland Yardu

Jedním z nejlepších pracovníků v boji proti zločinnosti je uplatňování vědeckých metod. Těmito problémy se zabývá vědecký poradní výbor při britském ministerstvu vnitra. Ačkoliv byl ustaven teprve v lednu 1966, vědeckých metod při odhalování zločinů už dávno používají Scotland Yard, Imperiální kriminologická laboratoř i několik laboratoří při policejních komisařstvích ve velkých britských městech. V tomto směru spolupracují také Výzkumné středisko pro atomové zbraně a Královské letecké středisko.

Otisky prstů jsou zřejmě stále první, co se policie snaží zajistit hned na místě činu, ale najít otisky se často nedaří nebo to zabírá velmi mnoho času. Pátření mohou značně urychlit nové prostředky studia povrchu na principu polarizovaného světla nebo průzkum odražených paprsků v úzkém pásmu vln či absorpčního spektra chemických látek, které tvoří otisk prstu. Nečisté otisky, tj. otisky prstů na nerovném povrchu, mají totiž relativně nízkou průkaznou hodnotu. Chemický rozbor otisků, jak jej provádí atomové středisko v Aldermastonu, zřejmě umožní použít i takových stop. V další etapě výzkumu se mají zjišťovat obměny v chemické struktuře otisků zanechaných různými osobami. Ačkoliv tyto metody sotva umožní určit zločince se stejnou jistotou, jako obvyklé metody založené na studiu kresby otisku, přece jen v mnoha případech pomohou celé pátrání podstatně zkrátit tím, že eliminací se zúží okruh osob, mezi nimiž je pravděpodobný zločinec.

V Aldermastonu se dále zkoumá metoda neutronové analýzy pro zjišťování chemických prvků v lidských vlasech. Vlasy se ozařují neutrony v jaderném reaktoru. Jadernou rezonanční spektroskopií lze ve vlasech určit obsah jednotlivých chemických prvků. Touto metodou, již poprvé použili odborníci soudního lékařství při universitě v Glasgowě, se podařilo zjistit stopy arzenu ve vlasech Napoleona Bonaparte. U lidí namátkou vybraných bylo zjištěno, že jejich vlasy vykazují individuální obměny v chemické struktuře podle zákonů přirozených logaritmů. Tato metoda rovněž nezaručuje, že zločinec bude poznán s absolutní přesností. Je to však stejný prostředek jako už používaná metoda zkoumání krve, slin a dalších biologických výměšků. Metody neutronové analýzy lze použít také pro studium střepein skla, vrstev barvy a textilních vláken.

Dalším poznávacím prostředkem zřejmě budou frekvenční charakteristiky hlasu, které jsou podle názoru výzkumníků firmy Bell u každého člověka stejně unikátní jako otisky prstů. "Otisky hlasu" teď považují americké soudy za corpus delicti. Lze si snadno představit, že takové "otisky" mohou pořídít magnetofony napojené na signalizační zařízení v bankovních trezorech. Speciální metoda má dokonce umožnit identifikaci i v těch případech, kdy provinilec svůj hlas záměrně změnil nebo napodobil hlas cizí osoby. Lze prý analyzovat i slova pronesená šeptem.

Pátrání po pachateli značně usnadňují elektronkové počítačící stroje. Aby se však daly shromáždit a vytržít všechny potřebné informace, k tomu je ješ-

K I N F O R M A C I

tě třeba nalézt vhodný kódovací systém. Ani nejdokonalější počítače však zatím nemají takový objem paměti, aby stačil pro žádoucí množství informací. Ve Velké Británii je ročně hlášeno téměř milión zločinů. Ačkoliv při dnešní úrovni kriminalistiky zjistí soud vinu maximálně ve čtyřiceti procentech případů, dosahuje celkový počet odsouzených zločinců několika miliónů. Tento počet ovšem značně přesahuje možnosti tak zvané "operativní paměti" i dosud největších počítačů. Nezbyvá než vést evidenci na magnetofonových páscích. Nalézt takto zaznamenanou informaci je však poměrně zdlouhavé.

(Výpis z Kriminalistiky)

Dr. Josef UMLAUF, krajská prokuratura v Hradci Králové

O smyslu trestu smrti jako trestu absolutním

Ve všech dosavadních státních útvech, v nejrůznějších vývojových epochách používala státní moc jako jednoho z prostředků státního donucení i trestu smrti. Z historických pramenů je známo, že tento trest byl dříve běžným i za takové delikty, které dnes trestáme velice mírně /např. drobné krádeže/, popřípadě je netrestáme vůbec /např. cizoložství/. Bylo by však obtížné odpovědět na otázku, v které době bylo ukládáno nejvíce trestů smrti. Je nesporné, že ve starověku podle zákonů vladaře Chammurapiho /zákony Chammurapiho NČSAV, Praha 1954 - Doc. Dr. Josef Klíma str. 1965/ byl trest smrti velmi rozšířen, mohl být dokonale uložen nejen za trestné činy úmyslné, ale i za trestné činy nedbalostí. Trest byl chápán jako odvěta, takže spadl-li dům nedbalostí stavitele a způsobil smrt vlastníka nebo jeho syna, byl trestán smrtí buď stavitel sám, nebo jeho syn. Ve středověku se také trestem smrti rozhodně nešetřilo. Odhaduje se /Kriminalistický sborník č.2 z roku 1966, str. 126 - Doc. MUDr. Jerie/, že jen pro čarodějství bylo upáleno či jinak usmrceno asi 9 miliónů lidí. Novověk používal trestu smrti již v podstatně menším rozsahu. Přesto však, vinou fašistického běsnění kolem druhé světové války, není možno tvrdit, že by naše doba používání tohoto trestu zavrhla, spíše naopak. V jediné zemi během několika málo let byl trest smrti vykonán na mnoha miliónech lidí, nejčastěji bez soudního výroku.

K I N F O R M A C I

Z hlediska společenského, filosofického i právního není problémem otázka, zda osoby nedbající našich zákonů mají být trestány. To je nepochybné a nebylo to nikdy předmětem sporu.

Netrestat totiž skutky poškozující zákonem chráněné zájmy lidí a společnosti, veřejný pořádek a pracovní kázeň, by znamenalo otevřít stavidla svévoli, neodpovědnosti a anarchii. Větším problémem je již otázka jak trestat; jedním z největších problémů, které byly mnohokrát v minulosti přetřásány, je otázka, zda společnost má a může odůvodněně a nevyhnutelně používat trestu nejvyššího, čili absolutního, tj. trestu smrti, zvláště zda tak může činit společnost socialistická.

Náš trestní zákon /§ 29/ označuje trest smrti za výjimečný trest, který lze uložit za nejtěžší trestné činy, jako např. za vlastizradu, teror, záškodnictví, sabotáž, vyzvědačství, válečnou zradu, dále za obecné ohrožení úmyslně způsobené a pochopitelně i za vraždu a některé další delikty. Jak je již z nadpisu tohoto ustanovení trestního zákona patrné, počítá se s tímto trestem jako s výjimkou a může být uložen za spáchání trestných činů shora příkladmo vyjmenovaných, a to pouze za podmínky, že stupeň nebezpečnosti a škodlivosti takového činu je vzhledem k zvláště zavrženíhodnému způsobu provedení nebo k zvláště špatné pohnutce, nebo k zvláště těžkému následku mimořádně vysoký a uložení trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti, nebo proto, že není naděje, že by na pachatele bylo možno trestem výchovně působit.

Není pochyb o tom, že z praktického hlediska je možno trest smrti v nejzávažnějších případech odůvodnit. Stejně tak je pravděpodobné, že po odsouzení těžkých zločinů, zejména např. sadistických vícenásobných vrahů, bere veřejnost zprávu o provedené popravě na vědomí s určitou dávkou krátkodobého ulehčení, ba dokonce uspokojení. Zdá se, že výkon takového trestu částečně přispívá k uklidnění zvláště hladiny ve veřejnosti, neboť bylo učiněno spravedlnosti zadost a pachatele už není třeba se obávat.

Máme-li však odůvodnit ukládání trestu smrti, byť i ve výjimečných případech v mírové situaci z hlediska filosofického a z širšího stanoviska společenského, je situace podstatně obtížnější. Nejčastěji se vyskytují názory, že nejvyšší trest /pokud je správné trest smrti za nejvyšší považovat/ je skutečně způsobilý dopadnout v kladném směru na ostatní členy společnosti, zejména na takové osoby, které by měly sklon dopustit se podobných vysoce závažných trestných činů. Jinými slovy: tvrdí se, že absolutní trest může zastrašit ostatní zločince a zabránit dalšímu páchání podobných skutků. Takové úvahy jsou ovšem v příliš zřetelném rozporu s historickou skutečností a nutno je označit za dosti naivní a postrádající přesvědčivých důkazů.

Ve středověku, jak známo, byl celý trestní proces jediným řetězem násilností na obviněných osobách. Promyšlený a do podrobností propracovaný způsob mučení vedl nezřídka k vynucenému nepravdivému doznání, a tím i k odsouzení nevinného.

Inkvizičnímu procesu však nutno přiznat, že v něm existovala jakási jednota mezi používanými vyšetřovacími způsoby a trestáním. Násilí a krutost tortury ústily pravděpodobně ve stejně krutý trest, tj. v trest smrti. Proti inkvizičním metodám trestního vyšetřování vystupovali nejpokrokovější činitelé tehdejší Evropy, zejména francouzští encyklopedisté. Např. Voltaire s velkou energií bojoval proti několika justičním vraždám ve Francii, jimž předcházelo doznání obviněných na mučidlech.

V roce 1764 poprvé vyšla proslavená kniha italského právníka Cesara Beccaria "O zločinech a trestech". Autor v souladu s názory francouzských encyklopedistů vystoupil s velkým přesvědčením nejen proti tortuře /mučení při vyšetřování/, nýbrž i proti jejímu vyvrcholení, tj. proti trestu smrti. Beccaria si kladl otázku, zda je trest smrti vskutku užitečným a nutným k bezpečnosti a dobrému řádu společnosti. Sám také na tuto otázku odpověděl.

Uvažoval nejdříve o tom, jaký vlastně trest je odůvodněný a přiměřený. V této souvislosti napsal: "Aby trest dosáhl svého účinku, stačí, aby zlo trestu převyšovalo dobro ze zločinu pocházející, a v toto stupňované zlo má být počítána nevyhnutelnost trestů a ztráta dobra, jež bylo přivoděno zločinem. Všechno, co nad to jest, jest tudíž zbytečným tyranstvím. Lidé řídí se při opětovaných zločinech zlem, které znají, a nikoliv tím, které neznají. Jestliže si představíme dva národy a v jednom z nich ve stupni trestů přiměřené stupnici zločinů, je nejvyšším trestem věčné otroctví a ve

druhém kolo /míněn trest smrti/, já pravím, že prý národ bude mít právě tolik strachu před trestem největším jako druhý ... v též míře, v jaké trest stává se krutějším, zatvrzuje se mysl lidská, která jest jako tekutina: stojí vždy v rovnováze s předměty jí obklopujícími. Sama ukrutnost trestu způsobí, že lidé odvažují se tím více, aby jí unikli, čím větší je zlo podnikané; že páchá se zločinů několik, aby uniklo se trestu za zločin jediný.

/Beccaria: O zločinech a trestech, Praha 1893, strana 41/.

V této souvislosti je v knize "O zločinech a trestech" citován Montesquieu /Esprit 6,9/, který napsal, že přísnost trestu spíše sluší vládě despotické, jejíž zásadou je hrůza. V mírných státech láska k vlasti, obava a strach před výtkou jsou důvody odpuzujícími, které mohou mnohé zločiny zamezovat. Nejvyšší trest špatného činu bude, je-li někdo z něho usvědčen /tamtéž na str. 42/.

Beccaria se ve své práci zabývá podrobně otázkou trestu smrti a mrhání tresty považuje za neúčinné, neboť ještě nikdy nepolepšilo lidí. Zkušenost všech uplynulých staletí ukazuje, že nejvyšší trest nikdy nevyhubil lidi dopouštějící se zločinu. Podle Beccaria není účelem trestu, aby činil větší dojem na lidskou mysl, ale aby na ni působil trvale. Lidská vnímavost je snadněji a trvaleji uchváćena malými ale trvalými dojmy. "Není to hrozná, ale krátká podívaná na smrt jednotlivců, avšak dlouhý a neustálý příklad člověka zbaveného svobody, který ... odměňuje svou námahou onu společnost, kterou urážel, která je uzdou nejmohutnější proti zlo-

činu. Trest smrti není užitečným již pro příklad krutosti, který dává lidem. Jestliže vášeň nebo nutnost válečné naučí lidstvo prolévat krev, zákony zmírňují chování lidí, neměly by rozmnožovat smutný příklad tím zhoubnější, poněvadž smrt podle zákona je dávana s rozvahou a formalitami. Zdá se mi to náramně zpozdilé, když zákony, které jsou výrazem veřejné vůle, které zatracují a trestají vraždy, samy se jí dopouštějí a aby oddálily občany od vraždy, veřejně ji nařizují /Beccaria: O zločinech a trestech, str. 48/.

Beccaria nebyl jediný, kdo se takto otevřeně stavěl proti ukládání trestu smrti již v tehdejší době. O několik desítek let později vyslovil se též tribun Velké revoluce francouzské Maxmilián Robespierre v národním shromáždění /30.5.1791/ co nejrozhodněji proti trestu smrti. Řekl doslova: "Vymažte z francouzského zákoníka krvavé zákony, které nakazují soudní vraždy a jsou v rozporu s našimi novými mravy a jejich ústavou /S.K. Neumann: Francouzská revoluce - díl. I., str. 258/.

Dále dokazoval, že trest smrti je v podstatě nespravedlivý, že není trestem nejvíce zadržujícím, nemůže předejít zločinům, nýbrž upravuje spíše půdu pro ně. Odsouzence je před společností jako poražený a bezmocný nepřítel. Zabíjíme přemoženého nepřitele? Čeho chce dosíci zákonodárce? Aby viník nemohl škodit. Má ho tedy zabít? Což nemá tedy jiných trestů mnohem účinnějších, mají alespoň tu vlastnost, že nezatemňují mravního cítění lidí, jako když nemotorný učitel olupuje a hanobí duši svých žáků, užívá-li krutých trestů? Ve šťastných zemích, kde trest smrti neexistoval, jako v několika republi-

kách řeckých, byly zločiny vzácnější než tam, kde popravy byly hojné". Robespierre vyjádřil v této souvislosti pozoruhodnou myšlenku, že i v soudním řízení trvá vždy možnost omylu a předsudku a že účinnost trestů nemá být spojována s jejich výstřední přísností; jsou v úplném rozporu s přísností trestních zákonů je v obráceném poměru ke svobodě země svobodné a obrozené je třeba zákonů mírnějších. /Názory Robespierrovy byly pro tehdejší společnost pochopitelně nepřijatelné. Trest smrti byl zachován vůbec, a jak známo, byl později ve Francii rozpoután veliký teror, při němž bylo popraveno mnoho lidí a stejnou smrt našel i Robespierre./

Opačného názoru byl Marat, který sice pochválil Robespierre za jeho citlivost, ale soudil, že návrh na zrušení trestu smrti nemohl být přijat pro přílišné závady: "Není pochybnost, že společnost má právo ukládat hrdelní tresty, neboť toto právo vyvěrá z téhož zdroje jako právo usmrtit, jež má každý člověk, totiž ze snahy o sebezachování. Každý trest má být přiměřený zločinu, trest pro vraha nebo traviče má být hrdelní, tím spíše pak trest pro spiklence a paliče". S.K. Neumann, Francouzská revoluce str. 260./

K otázce vhodnosti a účelnosti trestu smrti se vyjádřil také Karel Marx ve stejnojmenném článku otištěném 28. ledna 1853 v New Yorku Daily Tribune. Marx zde polemicky vystoupil proti stati uveřejněné v anglických Times pod nadpisem "Sebevražedná mánie". V kritizovaném článku autor poukázal na to, že po každé veřejné popravě následovala v Anglii obyčejně řada případů smrti oběšením

v úmyslu sebevražedném. Podle Marxe vyzníval kritizovaný článek v přímou oslavu kata, protože trest smrti tu byl vynášen jako "ultima ratio" společnosti. Určitý statistický materiál převzatý z jiného anglického časopisu z roku 1849 totiž ukazuje, že hned po popravách zločinců, následují nejen sebevraždy, nýbrž i nejsurovější vraždy /např. popravy se konaly 20., 26. a 27. března a 27. března t.r. byla již spáchána čtyřnásobná vražda/.

Marx ve svém článku dále kritizuje názory uveřejněné ve zmíněném článku Times a uvádí doslova "že by bylo velmi obtížné, ne-li zcela nemožné najít nějakou zásadu, jíž by bylo možno zdůvodnit spravedlnost nebo účelnost trestu smrti ve společnosti, která si tak zakládá na své civilizovanosti. Trest všeobecně byl vždy obhajován buď jako nápravný, nebo jako odstrašující prostředek, ale kdo Vám dal právo trestat mne proto, aby se jiní napravovali nebo odstrašili? Ostatně historie zcela očitě dokazuje - existuje něco jako statistika - že se od dob Kainových svět ještě nedal trestem ani napravit, ani zastráhit. Ba právě naopak." V další části článku se Marx zabývá teorií, která pojímá trest jako výsledek zločincovy vlastní vůle, která je jen metafyzickým vyjádřením starého "ius talionis", oko za oko, zub za zub, krev za krev. "Řečeno prostě a bez oklik: trest není nic jiného než prostředek, jímž se společnost brání proti porušování podmínek své existence, ať jsou tyto podmínky jakékoliv. Ale jaká je to společnost, která se nedovede bránit jinak než s pomocí kata a která prohlašuje ústy "prvních novin světa" svou vlastní brutalitu za věčný zákon? /Sebrané spisy Marx - Engels. sv.8, str. 545 a násl./.

Jak je patrné z uvedených historických pramenů, ozývaly se již v minulosti vážné hlasy pokrokových osobností proti trestu smrti vůbec. Rozhodně nelze říci, že by tyto názory byly diktovány pouhými humánními zásadami. Opíraly se zejména o pochopení, že účelem trestu je především zamezit, aby viník mohl způsobit nové škody spoluobčanům a společnosti. Je samozřejmé, že trest má také ten smysl, aby pokud možno zdržel i ostatní občany od páchání podobných zločinů. V moderní společnosti máme ovšem dostatek prostředků k tomu, abychom pachatele závažného trestného činu, bezpečně usvědčeného a řádně odsouzeného, dokonale izolovali od společnosti a přiměli ho k poctivé práci. Otázka, zda ostatní občany více zadrží vykonaný trest smrti nebo uložený trest odnětí svobody v délce 15 - 25 let, je myslím nanejvýš sporná a vyžádala by si samostatné psychologické studie. Praxe však ukazuje, že ostrá represe u nejtěžších zločinců hraje pramalou zdržovací úlohu. Je to jistě vysvětlitelné zvláštní otrlostí a bezohledností těchto lidí, kteří v životě nemají co ztratit. Zřetelné excesy jednotlivců tohoto typu namnoze také ovlivňují abnormality duševního vývoje a sexuální zvrácenosti, které často ve vzájemné souvislosti formují jejich počínání, a proto dříve či později bude třeba vyvodit z toho nezbytné závěry. Pro mnohé by mohlo být překvapením, že v socialistických státech dochází k sadistickým vraždám. V posledních letech byl např. u nás popraven mnohonásobný mostecký vrah a také pardubický vrah, a přesto se tekovéto typy děsivých deliktů vyskytly již mnohokrát znovu. Podstata společenského řádu zde zatím nehraje

žádnou /kladnou ani zápornou/ úlohu prostě proto, že jde o excesy jednotlivců v pravém slova smyslu. Nakolik zde hrají roli patologické příčiny, to posuzují lékaři, ale jistá chorobnost takového jednání je nesporná. Bylo by však omylem se domnívat, že společnost zde má jako jedinou možnou obranu časté ukládání trestu smrti. Odkazují zde na článek uveřejněný nedávno v našem kulturním časopise /Kulturní tvorba č. 29/66 "Běda tomu, skrze koho pohoršení..."/ a pojednávající o možnostech zásahů proti sexuální zvrácenosti lékařskou cestou. Bylo by směšné tváří v tvář opakujícím se bestiálním vraždám z vlnosti zavrhnout vědecké prostředky současného lékařství včetně kastrace a spoléhat jedině na středověkou instituci katovské sekery.

Tím co bylo uvedeno, nemá být v žádném případě problém odstranění trestu smrti nikterak zjednodušován. Jde vskutku o nesmírně obtížnou otázku, jak ostatně napovídají celé kulturní dějiny lidstva. Vícekrát byly činěny pokusy vyškrtnout pro mírové doby trest smrti ze zákona. U nás např. se tak stalo za Josefa II., ale po jeho smrti byl tento trest znovu běžně zaveden /Dějiny státu a práva v Československu, prof. V. Vaněček, Orbis 1964, str. 309/. Obdobné snahy byly podnikány za carevny Alžběty a Kateřiny II. v Rusku, kde nejtěžší zločinci byli posíláni do vyhnanství a zločinců v tomto státě přesto nepřibývalo /Beccarie: O zločinech a trestech, str. 46 a 50/. V novější době došlo ke zrušení trestu smrti v některých státech USA na začátku XX. století, avšak tento trest tam byl znovu zaveden v roce 1917. Obdobně byl v roce 1933 znovu zaveden v Rakousku. Na krátkou dobu bylo totéž opatření

učiněno v Itálii /Učební texty vysokých škol - Sovět. tr. právo, str. 298/. Podle nejnovějších údajů se dnes rozsudek smrti v 69 zemích nevynáší nebo nevykonává /Kurt Rossa: Todesstrafe - Ihre Wirklichkeit in drei Jahrtausenden, nakl. Stalling, Oldenburg, 1966/.

V SSSR byl trest smrti považován jen za dočasné opatření vynucené zvláštními okolnostmi. Nařízením presidia Nejvyššího soudu SSSR z 26. května 1947 byl trest smrti zrušen jako výsledek velkého vítězství sovětského lidu nad nepřitelem, kteréžto vítězství ukázalo nejen pevnost sovětského státního a společenského zřízení a politickou jednotu všeho lidu v SSSR, nýbrž i především výjimečnou oddanost sovětského lidu své vlasti.

V důsledku těchto skutečností presidium NS SSSR, vycházejíc také vstříc přání odborových svazů dělníků a zaměstnanců a jiných autoritativních organizací, vyjadřujících mínění širokých kruhů veřejnosti, rozhodlo zrušit v mírové době trest smrti, stanovený za trestné činy zákony SSSR. Bylo zároveň stanoveno ukládat za trestné činy, za které se dosud podle platných zákonů ukládal trest smrti, trest nápravných prací na dobu 25 let v nápravných pracovních koloniích.

Zrušení trestu smrti mělo manifestovat socialistický humanismus sovětského trestního práva a uskutečnění vyšší spravedlnosti socialistického zřízení. SSSR také předložil na zasedání Organizace spojených národů v roce 1949 návrh na zrušení trestu smrti. Tento návrh však byl zamítnut.

K I N F O R M A C I

Dne 13. ledna 1950 vydalo Presidium nejvyššího sovětu SSSR dekret, kterým obnovuje trest smrti pro zrádce vlasti, špiony a sabotéry.

V ČSSR se problém trestu smrti v současné době dostal obzvláště do popředí. Přispěla k tomu nemalou měrou poslední zákonná úprava, podle níž je možno za trestný čin vraždy /u něhož prakticky jako u jediného deliktu v mírové době trest tohoto druhu přichází v úvahu/ uložit buď trest odnětí svobody na 15 let, nebo trest smrti. Právem se poukazuje na to, že dilema tohoto druhu je často příliš kruté, neboť "smrt je mnoho a 15 let málo". Vyšší hranice trestu odnětí svobody by dovolila více diferencovat podle hledisek stupně závažnosti nápravy odsouzeného.

Jak již bylo uvedeno, při trestání tak závažných trestných činů, které zde máme na mysli, je velmi důležité, jak reaguje veřejnost. Je vcelku přirozené, že skutek vyvolává obrovskou odezvu ve veřejnosti a stává se, že soudu docházejí různé petice požadující výměru nejvyššího trestu /Rudé právo - 19.8.1966 - Trest smrti bestiálnímu vrahovi došla petice s 860 podpisy/. Vypořádat se s takovýmto právním citěním velkého počtu lidí je obtížné. Přesto však lze poukázat na neukvapené, cílevědomé a kulturní názory některých našich občanů, rovněž publikovaných v denním tisku /Práce 16.7.1966 - Otázky spravedlnosti pohledem čtenářů, příspěvek Adolfa Poláčka z Valtic/. "Smrt nenormálních zločinců je pro společnost nepotřebná, ale jejich život, plný práce, by mohl ještě něco znamenat, dát alespoň nějaký přínos... Přimlouval

bych se za zavedení dlouhodobého, popř. doživotního žaláře místo trestu smrti, ale takového vězení, kde by zločinec pracoval tak, aby prací odčinil svou velkou vinu a aby z této jeho práce kynul společnosti ještě prospěch, což je ~~nesprávné~~. Velice sporné je však popravení každého zločince: Svou smrtí odsouzený žádné hodnoty nevytvoří a je zde ještě další možnost: rehabilitace. Popravený zločinec může být rehabilitován jen symbolicky. Život jsme ještě nikomu nedokázali vrátit".

Problém ukládaní trestu smrti nebyl dosud vyřešen beze zbytku v žádné společnosti. V některých evropských státech byl v současné době trest smrti zrušen aspoň na zkoušku. Je tomu tak např. ve Velké Británii. Jak však referuje denní tisk /Rudé právo 16.8.1966 - Největší razie v historii Londýna/ v souvislosti s nedávnou vraždou tří detektivů v Londýně, ozývají se v britské veřejnosti hlasy žádající opětné zavedení trestu smrti u nejtěžších zločinců, přestože se potvrdilo, že po zrušení absolutního trestu nejen nevzrostl počet vražd, ale dokonce jich bylo méně. Jaký bude další vývoj, nelze předpovědět, neboť mnoho závisí na celkové politické situaci. Zdá se však nepochybné, že socialistické státy by měly daleko lepší podmínky pro skutečně principiální a humánní řešení této otázky. Měli bychom jich lépe využít.

/Výpis z Kriministiky/

Aktivizace politiky USA vůči ČSSR

Taktika diferencování v přístupu USA k jednotlivým socialistickým zemím měla svou aplikaci i vůči ČSSR. Vzhledem k tomu, že vnitropolitická situace u nás se nejevila z jejich hlediska zvláště zajímavou a v zahraniční politice bylo zřejmé spojení ČSSR a SSSR, vyznačoval se postoj USA značnou zdrženlivostí a opatrností. Shodou okolností navíc zaujatost vlády USA pro vietnamský konflikt vyvolala celkovou stagnaci jejich politiky vůči evropským socialistickým zemím.

USA se soustřeďovaly především na své vztahy vůči SSSR, jejichž dobrou úroveň považovaly za této situace za důležitou. Mlčky přisoudily evropským socialistickým zemím úlohu jakési sféry zájmu SSSR, kde není pro USA užitečné uplatňovat příliš aktivní politiku.

Vzhledem k těmto faktorům prakticky stagnovala i politika USA vůči ČSSR a omezovala se na sondáže. Neprojevovat se přitom žádný zájem na vyřešení otevřených a sporných problémů mezi oběma státy; jako je otázka zadržovaného zlata, náhrad za znárodnění majetku USA u nás, otázka náhrady za zadržovanou válcovnu v USA a další.

Vývoj, který nastal po lednovém zasedání ÚV KSČ americkou vládou překvapil a zpočátku ho patrně nepovažovaly ani za příliš významný. Jejich pozornost se také soustřeďovala především na registrování vnějších jevů našeho procesu a poměrně dosti pozdě byly zjištěny první pokusy o hodnocení a závěry o dalším vývoji.

K I N F O R M A C I

Shodně se v takových hodnoceních z března a dubna konstatovala nestabilita okamžité situace, rozdílně se však hovořilo o její hloubce.

Specialista - diplomat USA v NSR byl názoru, že v ČSSR převažují symptomy toho, že by se vývoj mohl vymknout KSČ z rukou a překročit únosnou mez - existenci socialistického systému a jeho zahraničně politickou orientaci. V kruzích státního departmentu a kongresu USA se objevily názory, že složení čs. vlády a akční program jsou provizorním kompromisem mezi konzervativními a liberálními silami v KSČ. Významný americký specialista pro otázky socialistického světa BRZEZINSKI zase vyslovil předpoklad, že v ČSSR dochází k postupnému vývoji směrem ke státu socializačního charakteru s rozhodujícím vlivem jedné strany, který má být typický pro střední Evropu.

Rozpornost byla i při posuzování vlivu vývoje na čs. zahraniční politiku. Státní department soudil, že její samostatný pohyb bude i nadále značně omezen. Ve vládních kruzích byl však prosazován i názor, že lze očekávat v dohledné době silnou modifikaci prosovětské linie. BRZEZINSKI vyslovil názor, že ČSSR může postupně do jisté míry vyjádřit celkové neutralistické tendence v Evropě v důsledku poklesu vlivu SSSR.

Vzhledem k celkové této situaci /nejasnosti v hodnocení situace v ČSSR a paralyzování možností USA vietnamským konfliktem/, oficiální stanovisko USA má až dosud pasivní charakter. Svědčí o tom informace státního departmentu svým diplomatickým misím v zahraničí, že vláda USA nepokládá za vhodné

se oficiálně k současným událostem v ČSSR vyjadřovat. Chce prý se tak vyhnout možnému obviňování z vněšování a možnému nepříznivému dopadu takového kroku na budoucí vývoj čs.-amerických vztahů.

Zvýšilo se však neoficiální sondážní úsilí amerických politických míst.

Projevuje se zájem především o tyto souhrny/ problémů:

- Jaká bude struktura politického života v ČSSR a zda dojde ke konstituování politické opozice proti KSČ.
- Jak se vyvine vztah ČSSR vůči SSSR. Konkrétně, zda ČSSR bude usilovat o snížení závislosti na SSSR větší deversifikací svého zahraničního obchodu, hlavně surovinového, a jak se vyvíjí otázka eventuální sovětské valutové půjčky.
- Konečně, zda a jak se ČSSR vyrovná se skutečností, že SSSR sleduje vývoj s nelibostí, neboť prý ovlivňuje nevhodně jeho vlastní veřejné mínění.

V polovině května bylo získáno první komplexnější hodnocení vývoje v ČSSR, které sice nepochází přímo z vládních kruhů USA, ale z kruhů vědeckých. Lze je však považovat za dobrý příklad podkladových materiálů, s nimiž počítají i vládní kruhy USA.

V tomto hodnocení je vývoj v ČSSR srovnáván s vývojem v Jugoslávii a v Rumunsku a autoři docházejí k těmto podstatným závěrům:

- Na rozdíl od těchto zemí došlo v ČSSR k veřejné degradaci starého vedení strany pro ekonomické, sociální a politické neúspěchy, které jsou zde zřejmější a hlubší než v méně rozvinutých socialistických zemích. Nejednotnost ve vedení strany způsobuje, že probíhající vývoj zdaleka není pod takovou kontrolou strany jako byl v obou dalších zemích.
- Proces v ČSSR prohloubila i skutečnost, že značně poklesly obavy z německého revanšismu.
- Naproti tomu je pro ČSSR /opět na rozdíl od Jugoslávie a Rumunska/ typická značná úroveň demokratických tradic a realistický, ukázněný a opatrný národní charakter obyvatelstva. K tomu pak přistupuje skutečnost, že na území ČSSR nejsou sovětské jednotky a u obyvatelstva je tradiční proruské cítění.

V tomto rozboru je též hodnocena otázka možnosti zastavení probíhajícího vývoje v ČSSR. Jediná efektivní cesta je spatřována ve vojenské intervenci, která prý však nepřichází téměř v úvahu. Příčiny jsou spatřovány především:

- v nepřítomnosti cizích vojsk na čs. území;
- v legálním charakteru vývoje a obecné podpoře včetně armády, které se mu v zemi dostává;
- v podpoře, kterou vývoj v ČSSR má ze strany Jugoslávie a Rumunska.

Hodnocení vyslovuje též názor, že provedení takové intervence je pro SSSR prakticky neúnosná, a to i v tak nereálném případě, kdyby se ČSSR prohlásila neutrálním státem.

Hlavním mezinárodním důsledkem současného vývoje v ČSSR pak podle tohoto rozboru může být narušení monolitosti východoevropského systému.

Charakter popsaného rozboru dokumentuje skutečnost, že v kompetentních kruzích USA se rozhodujícím způsobem prosadila myšlenka, že události v ČSSR nemají jen přechodný, episodní charakter, nýbrž jde o zásadní a hlavně dlouhodobý pohyb.

Uvědomění si této skutečnosti vážným způsobem zasáhlo do vzájemné souhry politických sil ve vládnoucích kruzích USA. Stále ještě rozhodující pozici zde má totiž tzv. "asijská škola" koncentrující úsilí USA především na vietnamský konflikt. Taktika oficiálního pasivního vyčkávání vůči vývoji v ČSSR je alespoň zčásti odrazem této tendence.

Tyto síly redukcující evropskou politiku USA prakticky na relaci USA - SSSR jsou nyní pod tlakem neúspěchu ve Vietnamu a soudí, že nebude-li urychleně dosaženo určité politické stability ve vývoji v ČSSR, využijí tohoto faktoru zastánci aktivní evropské politiky k posílení svého vlivu na zahraniční politiku USA.

Pozice zastánců svým způsobem lhostejné politiky vůči ČSSR jsou především v Pentagonu a v CIA /Zpravodajské službě/. Tyto instituce zařazují ČSSR do sféry sovětského zájmu a tím odůvodňují požadavek střízlivého postupu USA. Silnější rozkol v této otázce je ve státním departnentu USA, i když i tam převládají umírněné úvahy.

Pasivní charakter politiky USA vůči ČSSR je silně kritizován konzervativními a liberálními kruhy amerického kongresu. Nevylučuje se ani možnost,

že republikán NIXON s některými politickými silami v Pentagonu využije celého problému v rámci volebního boje proti vládoucí demokratické straně.

Další nátlak na dosavadní pasivní politiku USA vůči ČSSR představuje vývoj, ke kterému podle některých kruhů státního departmentu dochází v západní Evropě. Podle nich se mají především ve Francii, v Itálii a v NSR s překvapivou rychlostí prosazovat síly, spatřující ve stabilizovaném vývoji v ČSSR potenciálně silnou zbraň pro komunistické strany a levicové hnutí těchto zemí. Tyto síly pak prý hodlají vyvíjet nátlak na vlády; aby podnikla takové kroky, které by mohly vyvolat sovětský zásah a tak přivést situaci v ČSSR do původního stavu. Tyto názory se opírají hlavně o současnou situaci ve Francii, která má značně znervozňovat západoevropské vlády.

Ze zjištěných skutečností vyplývá, že zahraniční politika USA vůči ČSSR má stále vyčkávací, pasivní charakter. Příčiny této orientace spočívají v nedokonalé orientaci USA v našem vývoji a jeho podcenění. Zároveň však jde o odraz dosavadní "vietnamské" orientace americké zahraniční politiky.

Uvnitř vládních kruhů USA však již vzniká silný tlak na aktivizaci čs. relace a evropské politiky USA vůbec. Kromě obav z toho, aby USA nehrály v této oblasti světa zcela podřadnou úlohu, je základním motivem této tendence přesvědčení, že čs. vývoj vytváří situaci, kdy střední Evropa

K I N F O R M A C I

se stává místem střetu kapitalistického a socialistického světa prvořadého významu. Aktivizaci politiky USA vůči ČSSR lze reálně očekávat.

(Z materiálu I. správy MV)

archiv
bezpečnostních
složek